

I

Biblioteka Nazionalaren ametsa

Joan Mari Torrealdai

Bibliografoa, kazetaria eta Euskaltzaina/Bibliógrafo, periodista y Académico de la Lengua Vasca

Laburpena: 1833an Jose Francisco Aizkibelek bere Bibliografia idatzi zuenetik Eusko Jaurlaritzak Koldo Mitxelena Euskadiko Liburutegi izendatu zuenera 175 urte igaro dira. Bide luzean hainbat aldarrikapen, proposamen, ahalegin, urrats eta saio plazaratu dira. Horietako batzuk aipatuko ditugu, hala nola, Eusko Pizkundeko bibliografoen saioak, Felix Landaburuk eta Ramon Sotak Bizkaiko Aldunditik bultzaturikoa, Eusko Ikaskuntzaren lehen Biltzarrean Oñatin Tomas Etxebarriaren proposamena. Edota frankismoaldian Jon Bilbaok eta beste hainbat egindako bidea. Eta noski, aginte autonomikoan Biblioteka Nazionalaren inguruan agertu diren proposamenak eta herri aginteen erabakiak. Bide luzean aurkitu ditugun mugari nagusiak azaltzeaz gainera nabarmendu diren hainbat gai ere errebasatuko ditugu: adibidez, Biblioteka zertarako?, zer da Biblioteka «Nazionala»? fisikoa ala birtuala behar du?, zentrala ala lurraldez zein gaiez partekatu?

Resumen: Desde que Jose Francisco Aizkibel escribiera en 1833 su bibliografía hasta que el Gobierno Vasco nombrara a Koldo Mitxelena la Biblioteca Vasca han pasado 175 años. En ese largo camino, ha habido mucho esfuerzo y se han hecho públicas muchas propuestas y reivindicaciones. Mencionaremos algunas de estas iniciativas, como los ensayos de bibliógrafos del Renacimiento vasco, impulsados por Felix Landaburu y Ramon Sota desde la Diputación de Bizkaia; comentaremos la propuesta hecha por Tomas Etxebarria en la primera reunión de la Sociedad de Estudios Vascos en Oñati. O el camino recorrido por Jon Bilbao y muchos otros durante la época del franquismo. Y, por supuesto, hablaremos de las propuestas hechas por las autoridades autonómicas y las decisiones tomadas acerca de la Biblioteca Nacional. Además de explicar los hitos más importantes que han marcado este camino, también repasaremos otros temas como por ejemplo: ¿para qué la Biblioteca?, ¿qué es una Biblioteca Nacional?, ¿debe ser física o virtual?, ¿central o repartida en los diferentes territorios o temas?

0. SARRERA GISA OHAR BI

0.1. *Bibliografo gisa agertzen naiz programan.* Lotsa ere ematen dit tituluak. Egia da bibliografia lanik egin dudala, urte askotan egin ere. Baina ni ez naiz bibliografoa, ez behintzat bibliografo profesionala. Tarteka naiz bibliografo, tarteka naiz kultur animatzaile, tarteka naiz kazetari edo soziologo. Beti edo ia beti liburuaren inguruan, edota idatziaren esparruan arituz, hori bai.

Zer lan egin dudan ulertzeko nola hasi nintzen azaldu behar nuke. Esan dezadan bakarrik hutsune bat betetzearren hasi nintzela, eta behin-behineko. 70eko hamarkadan. Parisen egiten ari nintzen ikasketetarako behar nuen informazioa, inon ez zegoena: euskal idazle berriek zertaz idazten zuten. Lantzen zituzten gaien bidez islatu nahi nuen euskal kultura, Soziologiako lizentziaturarako. Hortik atera zen gero *Euskal idazleak, gaur*.

Geroztik urtero-urtero segitu dut bibliografia bilduz, 34 urtez. «Euskara libro ikusi arte ez dut moztuko bizarra», zioen olerkariak. Eta nik esan izan banu bezala: «harik eta euskal bibliografia erakundeek bere gain hartu arte ez dut utziko nire lana». Arian-arian, 50.000 fitxa bibliografikotik gora bildu ditut, eta argitara eman, betiere euskarazko liburuena.

Hasieran ez profesionala eta ez bokazionala zen lan hartaz, hitz erdi bat erantsi nahi dut. Historia bertsua bizi izan zuen gure bibliografoetan bibliografoena den Jon Bilbaok. Bere ikasketetarako material bila hasi zen Ameriketara, eta gero han, hemen eta mundu osoan bibliografia egiten jarraitu zuen. Bere unean ikusiko dugu hori ere, astirik badugu.

Egin dudan lanari ez dakit orain zein balore emango zaion. Hasi nintzenez, 70-80ko hamarkada haietan, askorik ez: literatura zen orduan inportantea, ez liburuaren soziologia, ez eta katalogazioa. «Zerrendero» izendatu ninduen norbait.

0.2. *Hitzaldiño honek Euskaltzaindian* sartzeko egin nuen hitzaldia du oinarrian. Haren izenburua: «Bibliografiatik Bibliotekara. Esperantzari leihoa». 2009ko urriaren 31n irakurri nuen sarrera hitzaldi hark Eusko Pizkundearen erdian mamitu ziren egitasmo batzuk aztertzen zituen, ezezagunak neurri handi batean. 1914tik 1923ra gaiak bide ederra egin zuen. Izenburuak berak (Bibliografiatik Bibliotekara) Ramon Sota 1917an Bizkaiko Aldundiko nagusiaren ikuspegia eta irmotasuna islatu nahi zituen. Hala zioen bere txostenean: «La formación de esta gran biblioteca había de exigir, el que se realizase el proyecto varias veces iniciado de dotar a los estudios del país de una Bibliografía vasca perfecta y acabada».

Gaur egun, iruditzen zait, ikuspegia alderantzizkoa da: Bibliotekak ekarri behar du Bibliografia.

Edozein modutan ere, Liburutegi Nazionalaren gaian ere ni ez naiz aditua. Beti izan dut kezka, hori bai, baina landu Euskaltzaindirako bakarrik landu nuen, eta era mugatuan. Gai hau, hortaz, ez dut ezagutzen neure ikerketa propioz, ez bibliografia historikoari dagokiona, ez eta bibliotekagintzari dagokiona.

1. PIZKUNDE AURREKOAZ OHARRAK

Aipa dezagun gaia bi isurietan: bibliografia, eta gero biblioteka.

1.1. Lehen bibliografoak

Zein da gure lehen bibliografoa? 1991n Jose Antonio Aranak idatzi zuen: «Larramendi izango da, behar bada, euskarari buruzko gure lehen bibliografoa». Oraintsu Leopoldo Zugazak idatzi du Larramendi eta Zabala direla lehenengo bibliografo euskaldunak.

- Larramendik 1745ean argitara eman zuen *Diccionario Trilingüe* liburua eta hitzaurrean hamasei euskal liburu deskribatzen ditu, hamasei.
- Juan Mateo Zabalak lan hori ezagutu zuen eta ondoren argitaraturiko hiru aldiz gehiago zerrendatu eta deskribatu zituen, guztira 55, izenburu honekin: *Noticia de las Obras Vascongadas que han salido a la luz después de las que cuenta el P. Larramendi*.
- Hurrenkera honetan hirugarren bibliografoa litzateke Jose Francisco Aizkibel (1798-1864), nahiz eta oraintsu arte ezezaguna, bibliografiari buruzko bere ekarpena ez argitaratzeaz gainera ezagutu ere ez zelako egiten oraintsu arte.
Aizkibeli liburu biltzaile izateak eman omen zion izena: bere liburutegia 1.459 obrak osatua zen 3.477 liburukitan. Gipuzkoako Diputazioaren liburutegiaren abiapuntuan dago Aizkibelen liburutegia, gaur egungo Koldo Mitxelena Kulturunean dagoena. Bibliografoa ere bazen. Idatzita utzi zuen bostehun bat orrialdeko liburu bat: *De la bibliografía y literatura bascongada y de sus diferentes dialectos*. Sarrera luze bat du, eta bukaeran antologia. Villasantek dio 200 inguru direla, 179 kontatu ditugu guk. Obrak zaharretik berrienera sailkatzen ditu, iruzkin, gertakari eta bestelako zertzeladez hornituak.
- Bada beste bibliografo bat, Aizkibel bezala azkoitiarra eta ezezaguna bere bibliografia lana eskuizkribu gisa gelditu zelako, argitara eman gabe: Jose Ignacio Arana. «Ensayo de una Bibliografía Bascongada» da eskuizkribu hori, 436 orrialde dituena. 1.363 fitxa bibliografiko ditu, aldian-aldian egingakoa da eta ez Aranak berak bakarrik burutua, ikusten denez.

1.2. Lehen euskal bibliotekak

Lehen euskal liburutegiak pribatuak dira. Euskal gaiekin osaturiko lehen bildumak bibliofiloen etxeetan aurkitzen ditugu. Beroriei zor diegu, gainera, ondare bibliografikoa gorde izana.

- Aspaldikoen agian Aizkibelena da. Jose Artetxek 1959an dioskunez, Juan Jose Munita Gipuzkoako Diputazioaren artxibozainak honela katalogatu zuen Aizkibelen liburutegia:

... consta de 1.459 obras en 3.477 volúmenes que se dividen en 23 secciones diferentes que abarcan desde la Agricultura a la Lingüística, pasando por la Lite-

ratura, la Botánica, la Historia y la Geografía, las Ciencias Físicas y Exactas, la Medicina, las Bellas Artes, Educación, Derecho, Industria y Comercio, Artes y Oficios.

- Honen garaikide dugu Jean-Henri Burgaud des Marets (1806-1873), filologo frantziarra. Euskararen eraginez hurbildu zen euskal kulturara, eta bere heriotzan egin zen bibliotekako katalogoan, hizkuntzaka banatutako 10 sailetan 2.275 liburutik 293 «Langue basque» arloari dagozkio. Horiatariko gehienak Londresko British Library-n gordetzen dira egun.
- Giro erromantikoari esker, euskarak erakutsi duen tiradizoagatik, bibliofi-loek liburutegitxoak egitera behartuta ikusi zuten bere burua lanerako. Horrela: Bonaparte printzea, W.J. van Eys, E.S. Dodgson, edo Vinson. Lacombe ere aberastu zuen berea, agian Euskaltzaindiarentzako bilduz Azkueren gomendioz. Julio Urkixo da beste bat. Honek 1917an aitortzen dio Odon Apraizi berak dauzkan 10.000 liburuetatik 4.000 bat euskal bibliografian sartzekoak liratekeela.
- Bi arrazoi tarteko osatu zituzten euren liburutegiak: bibliofilo zirelako, eta biblioteka publikorik ez egotean lanerako behar zituzten materialak erosi beste erremediorik ez zutelako.
- Lehen liburutegi instituzionalak, erakunde publiko zein pribatuetakoak, denetarikoa ziren gaien aldetik, ez bereziki euskaldunak. Are gehiago: euskal tematikak ez zuten bere txokorik ere. Liburutegi berezituak XIX. mendearen bukaera aldera eskatzen dira. Eta geroago bakarrik, euskal biblioteka publikoa. Oker ez banago, XX. mendearen bigarren hamarkadan agertzen da proposamen hori lehen aldiz.
- Laburbilduz, euskal gaiaren eboluzio lerroa liburutegietan honela ageri zaigu: 1) aurrena sakabanatua dago, 2) gero txoko batean, eta 3) loraldian eskatzen dena da euskal gaiarekin liburutegi publikoa egitea, hau da, euskal biblioteka, biblioteka nazionala, edo Tomas Etxebarriak zioen liburutegi etnikoa.

2. EUSKO PIZKUNDEAN BI LABEALDI

Eusko Pizkundera zer den? 1876tik 1936ra doan aldia. Jakina da 1876an Foruak desagitean sekulako astinaldi kulturala gertatzen dela Euskal Herrian. Mugimendu horrek hainbat ezaugarri ditu: identitate bilaketa indartzen da; ezaugarri propioak lantzen dira: historia, kultura, hizkuntza, folklorea; hiriburuetan gertatzen da; laikoek gidatzen eta osatzen dute; elkarteetan antolatzen dira; aldizkarien bidez kanporatzen dute gogoeta eta ikerlana.

Bi mende, bi labealdi bereiz genitzake Eusko Pizkunderan.

2.1. Lehen labealdia

XIX. mendearen azken laurdenean abiatzen da mugimendua bera. Liburuari dagokionez hiru bibliografo aipatzen dira beti: Angel Allendesalazar, Julien Vinson eta Genaro Sorarrain.

- Sorarrainen lana ez da horrenbeste famatzen, baina beste biera bai. Allendesalazar generalista da; Vinsonen lana, linguistikoa.
- Angel Allendesalazarren *Biblioteca del bascófilo* da Jose Antonio Aranaren iritzian «lehen euskal bibliografia sistematikoa». Rubio Urkiak dio: «con la publicación de la *Biblioteca del bascófilo* en 1887 se sientan las bases de los estudios bibliográficos vascos, propiamente dichos». Horixe da liburu horren balio erantsia.

65 orriko sarrera luzea idatzi zuen autoreak. Ideia hauek azpimarratuko nituzke:

- Euskal Bibliotekaren eratzea proposatzen du.
- Lau katalogo nagusitan banatuko litzateke Biblioteka: 1) euskal gaiak; 2) euskal autoreak; 3) euskarazko lanak; 4) euskal probintzietan inprimatuak.

Eta nola lortu helburu hori? Orain arte deus gutxi egin dutela erakundeek esan ondoren, desio hau azaltzen du:

[que] las Diputaciones de las cuatro Provincias, poniéndose de acuerdo, formaran una Biblioteca en que se reunieran todas las obras bascongadas por su asunto, por su autor, por su lengua o por el lugar en que fueron impresas.

Genaro Sorarrainen *Catálogo general cronológico de obras euskaras*, 1891koa, hasieran bere erabilera pribaturako aurkibidea zen, liburutegian zituen obren aurkibidea. Allendesalazar eta Vinsonen lanak erantsi zituen gero. Eta horrela hartu zuen katalogo itxura eta argitara ematera ausartu zen. Inprimatuak bakarrik aintzat hartuz, eskuizkribuak ez ditu jasotzen.

- Julien Vinsonen *Essai d'une bibliographie de la langue basque*, bere osagarri eta eranskinekin 1891 eta 1898 artean argitara emana, izenburuak dioen bezala euskarazko obren bibliografia da. Ez nolanhikoa; egia esan, Rubio Urkiaren ustetan, «representa el impulso definitivo a los estudios bibliográficos de la lengua vasca, y a la difusión de la creación literaria en vascuence».

2.2. Bigarren labealdia

XX. mendearen bigarren hamarkadan loratzen da bai bibliografiaren, bai bibliotekaren kontzientzia.

Ezaugarriak: 1) haustura

Kontzientzia hartze berri horretan, aurrekoari buruzko ikuspegi negatiboa nabarmendu liteke, nik uste iraultza-garaietan («iraultza» komatxoan artean) gertatzen den bezala: ordura artekoa deus gutxi da beti, abiapuntu berri bat planteatzen da. Gure gaiari eta garaiari dagokionez, harrizterainokoa da zein den berritasunaren kontzientzia. Halaxe mintzo dira: Quadra Salcedo, Ramon Sota eta Egileor bere mozioan, Odon Apraiz, eta Tomas Etxebarria bera ere bai.

Hona bi lagintxo:

— Quadra Salcedok Odon Apraizi (1915-12-02):

Sobre ello [Euskal Bibliografia] no hay nada hecho porque lo de Allendesalazar y lo de Vinson es fragmentario y de un criterio pobre.

— Ramon Sota eta Egileorren mozioa (1917-09-04):

[Bibliografian] hasta ahora lo que se ha hecho es casi nada y para la nueva labor es necesario comenzar con planes y orientaciones modernas.

Las pequeñas Bibliografías de Allendesalazar, Vinson y Sorarrain nada resuelven, pudiendo tan solo considerarse como ensayos y balbucientes palabras de una obra magna que está por realizarse.

Ezaugarriak: 2) herri baten bibliografia

Eragileen artean denetarik badago ere, bibliofiloak ere bai, badute ezaugarri bat elkarrekin: herri edo kultura baten alde ari dira, kontzienteki. Bibliografiaren bidez herri baten memoria berreskuratu nahi dute; Euskal Herriaren ondarea jagon nahi dute. Hori bai, baina xedeak ez dira hor agortzen, gero ikusiko dugunez: bibliografia beharrezkotzat dute errebindikatzen duten unibertsitaterako, zientziarako; kanpokoei euskal kultura «erakusteko» nahi dute; maiseatzaileei «euskal egia» argitzeko ere bai. Dimentsio kulturala du bibliografiagintzak. Kulturala, eta politikoa.

Zerikusi gutxi dute Errenazimendu edo Pizkundeko eragile hauek erromantizismo garaian euskal mundura hurbildu ziren kanpotarrekin. Eraginkortasuna biltzen dute, gauzak egitea, proiektuak mamitzea. Esan al daiteke erromantikoak «afektiboak» zirela eta hauek «efektiboak», positibistak?

Tartean ez dira faltako liburuzale huts edo bibliofilo soilak, bai, baina gehiago dira bestelako profilak: irakasle, kultura zale, euskaltzale, eragile, boluntario, eta... politikariak.

Bai Quadrak eta bai Apraizek landa lana planteatzen dutenean, hau da, informazioa jasotzea, ez dute soilki profesionalen edo erudituen lan bezala planteatzen. Boluntarioena da, mundu osoari ematen zaio aukera parte har dezan; are gehiago: parte hartzeko eskatu egiten da publikoki.

Urte hauetan Bizkaiko Diputazioak izan duen jokamoldea guztien gainetik nabarmentzekoa da. Berari zor zaio neurri batean, ez berari bakarrik bistan da,

Euskaltzaindiaren sorrera, esate baterako. Asmatu zuen gizarteko gurariak eta asmoak, landuak edo erdi landuak, lagundu eta bultzatzen. Bibliotekaren kasuan ere jarrera aktiboa du Diputazioak, baina proiektuak ez zuen aurrera egin ahal izan Oñatin.

Ezaugarriak: 3) dokumentua, isiltasunaren aurka

Bibliografia edo biblioteca nazional guztien lehen xedea ondarea biltzea eta belaunaldi berrietara helaraztea da, memoria historikoa bermatze aldera.

Pizkundean ere hala da hori. Baina bestelako helbururik ere badute Pizkundeko bibliografoek. Euskal nortasuna babesteko eta garatzeko lanabes egokiak dira dokumentuak, ikusten denez. 1876an foruak galduta, alderdi kulturaletan oinarritzea bilatzen da, historian, folklorea, hizkuntzan, gizarte eredu. Alderdi horien azterketak indar nabarmena hartzen du. Euskal nortasunaren ezaugarri propioak markatzen dira alde guztietatik. Joera hori indartu besterik ez du egingo abertzale-tasunak.

Bibliografoek aurrez aurre ikusten dutena isiltasun dokumentala da, eta hori ez denean ezjakinkeria, manipulazioa, gezurra. Euskal Herri diferentziatu izatea dago jokoan, berezitasun kulturalaren legitimitatea. Fronteko ukoari erantzun nahi diote. Azken batean konfrontazio politikoa da nagusi urte horietan. Baina bibliografoek politikoki barik kulturalki erantzun nahi diote ukoari. Atentzioa ematen du zenbateko fedea duten dokumentuan, liburuan, kulturean. Ematen du dokumentuak argitzen duen egia besterik gabe zabalduko dela, bestelako bultzadarik gabe, propaganda gabe, euskal nortasunaren aldeko argudioek bere bidea egingo luketela, arerioa konbentzitzeraino. Egunak gaua argitzen duen bezala.

Pizkundeko bibliografoa sinetsita dago dokumentuak, liburuak, kulturak, barretasuna, zentzua, bakea dakarrela garaiko gizarte tenkatuan. Dokumentuak egia dio, eta egiak bere bidea egingo du. Dokumentua da, biblioteca, Salomon berria, egiazko eta gezurrezko jarrerak banatzen dituen epaile zuzena. Honelaxe zioen Tomas Etxebarriak Oñatin irakurri zuen txostenean:

Someter nuestras contiendas y diferencias al tribunal inapelable de un Salomón que decida sobre la partición o la entrega total de la criatura. Ahora bien; ese rey sabio que, difunto y todo, puede todavía dirimir nuestros pleitos, es la Biblioteca Vasca, con sus textos de lengua, sus pruebas de historia, sus aforismos de derecho, sus ejecutorias de heráldica, sus leyes de contratación, sus tratamientos de hidalguía; en una palabra, con el documento integral y vivo de nuestra existencia toda.

Bistan da Pizkundeko bibliografoak ez direla bibliofilo soil, eta bai bere herriaren garapen kulturean diharduten eragileak.

3. PIZKUNDE GARAIKO PROPOSAMENAK

3.1. Proposamenak, kulturatik

Euskaltzaindiko Azkue Bibliotekan gordetzen den Odon Apraizen gutunketa-
ren bidez jakin dezakegu urte hauetan garatu ziren proposamen eta proiektuen be-
rri. Gorago aipatu dugun lanean, Euskaltzaindira sartzeko egindako sarreran ale-
gia, luze eta sakon darabilt gai hau. Aipatu bakarrik egingo dut hemen.

Daukagun lehen aztarna Fernando Quadra Salcedok Odon Apraizi 1915eko
abenduaren 2an zuzenduriko gutunean aurkitzen dugu. Odon ere euskal ikasketa
lanetan bazebilela Madril aldean jakinda, proiektu berri batez hitz egiten dio:

La Bibliografía Vasca (...) es punto de mayor interés si cabe. El Ateneo de
Bilbao del que soy socio tiene entre sus planes el de la formación de la Bibliografía
Vasca.

Hurrengo bi urteetan gaiaren inguruan gurutzatzen dituzten gutunetan argi
ikusten da zein den Quadraren ikuspegia euskal bibliografiaz. Odon Apraizek ere
interes handia agertzen du proiektuan: «para el proyecto de Bibliografía Vasca, mi
mayor interés», esaten dio. Eta 1916ko abenduan Odon Apraizek artikulu guztiz
praktiko bat argitaratzen du *Ateneo*-n, Gasteizko Erret Ateneoaren agerkari ofizia-
lean: «La Bibliografía Vasca, una labor necesaria».

Quadrak bere aldetik jarraitzen du lanean, eta, Apraizi idazten dionean (1917-
01-04), proiektuak badu izena: «Estamos organizando en el Ateneo el *Monumenta
Bibliographica Vasca*. Se ha nombrado una comisión en la cual te incluyo a tí y
a Angel. Dime si aceptas». Eta *Idearium* aldizkarian ematen du proiektuaren be-
rri zehatza. *Idearium* berak sortu zuen, bibliografia bultzatzeko. Batzordea kultura
munduko pertsona esanguratsuekin osatu da: Francisco Uhagón (Marqués de Lau-
rencin), Julio Urkixo, Ignacio Kareaga, Luis Gonzalez Etxabarri, Pedro Aguado,
Juan Larrea, Dario Areitio, Ramon Olaskoaga, Segundo Ispizua, Tomas Etxeba-
rria, Luis Lezama-Legizamon eta Karmelo Etxegarai. Beraz, proiektu bien bultza-
tzaileak daude batzordean. Hamabi gutzira eta Apraiz anaiekin hamalau. Ez edo-
zein, gainera.

Quadrak *Idearium* aldizkarian idazten duen lanak «Una obra urgente en la cul-
tura del país» du izena, eta Odonek Gasteizko *Ateneo*-n idatzitakoari batzordearen
izenean berak ematen dion erantzuna da. Nola dagoen antolatua Euskal Bibliogra-
fiako batzordea eta metodologikoki nola lan egiten duen, azaldu nahi dio. Bi ho-
riek beren lantaldeekin ari dira, baina ez dira bakarrik. Estudios Vascos delakoaren
baitan biltzen dira beste batzuk, Apraizekin harremanetan, gainera, Euzko Gaztedi-
koak. Ez ziren Fernando Quadra Salcedoren gogokoak.

Honela adierazten diote Apraizi zertan dabilzan:

Primeramente pensamos hacer una copia de los libros que contienen Allende,
Sorarrain y Vinson, una vez hecho este trabajo haremos una revisión seria de las

revistas y periódicos de nuestra patria, aparte de la inspección de archivos, etc. Una vez hecho este trabajo y cuando la obra esté terminada pondremos el lugar en que se encuentren los libros a fin de facilitar trabajo a todos aquellos que quieran estudiar nuestro País.

Estudios Vascos 1915eko apirilaren 26an sortu zuten Arturo Campion, Federico Baraibar, Eduardo Velasco, Manuel Arriandiaga eta Luis Eleizalde jaunek. Eta 1919ko otsailean itxi egin zuten, jada Oñatin Eusko Ikaskuntza edo «Sociedad de Estudios Vascos» sortua zelako. Sortzaileen gogo zaharra berrian txertatu zen, ondasun eta guzti.

Estudios Vascos, sortzaileen asmoetan, patronimia eta toponimia aztertzeko sortu bazuten ere, bere azterketa-eremua zabalduz joan zen. Likidatu zutenean hau zen egoera: Hego Euskal Herriko patronimiaren katalogazioa osorik egina, toponimiaz milaka txartel bilduta, euskal bibliografiako hiru mila fitxa eta bi musika jaialdi Bilbon antolatuak. Dokumentazioa Eusko Ikaskuntzak jaso zuen.

3.2. Proposamenak, politikatik

1917ko maiatzean abertzaleek hauteskundeak irabazten dituzte Bizkaiko Aldundian eta hortik aurrera Estudios Vascos agertzen zaigu proiektuaren bultzatzaile, bibliografia eta biblioteca batera planteatuz. Bibliografia lantzeko talde bat eratu dute, eta bertan dira, Eduardo Urrutiarekin batera, Luis Gonzalez Etxabarri, Jose M. Azkarraga, Ramon Elgezabal eta Pedro Elgoibar, proiektuaz arduratuko direnak. Odon Apraiz bera ere taldekideztat hartzen du espresuki 1917ko maiatzaren 22an Gonzalez Etxabarrik Apraizi idazten dion gutunean, eta laguntza eskatzen dio: «... para ir completando nuestra labor, deseáramos que Vd. nos enviase catálogos de librerías de segunda mano que contengan obras vascas y si le es posible, alguno de la Biblioteca Nacional».

Felix Landaburu da Apraizen hurrengo korrespontsala. Badirudi hauteskundeak irabazi eta eutsi zion lehenengoetariko proiektua hau izan zela, eta 1917ko uztailaren 31ko datako proiektua eta Bizkaiko Diputazioaren hurrengo batzarrean aurkezteko asmoa duen mozioaren kopia bidaltzen dio iritzia eskatuz, «como docto en la materia». Are gehiago: haziak lur har dezan lankidetzak eskatzen dio.

Felix Landabururen proposamena

Bizkaiko Artxihoan gordetzen den dosierreko atarian ikus dezakegu: «Objeto: Don Félix de Landáburu. Propone la creación de una biblioteca vasca». Dossier bereko aurkibidean ikus dezakegu urte bereko abuztuaren 30ean Ramon Sota eta Manuel Egileorrek beste proposamen bat aurkeztu zutela Bizkaiko Artxiho Orokorren antolakuntzarako.

1917ko San Inazio eguneko data daraman mozioaren aurkezpenean, Felix Landaburuk biblioteca baten beharrianaz eta lehenengo pauso moduan euskal bi-

bibliografiaren bilketaz dihardu: «... la Excma. Diputación de Bizcaya debe asumir un papel primordial en la labor y ha de poner su más ferviente celo en la formación de la gran biblioteca vasca».

Bi egitekotan lagundu behar du Diputazioak Landabururen iritzian: Euskal Herriaz idatzi den guztia biltzen («recopilación de cuanto háyase escrito tocante al País Vasco en cualquier derivación o modalidad»), eta, bigarrena, Pizkundeari dagozkion argitalpenak sustatzen. Mozioan espresuki lehenengoari heltzen zaio.

Ramon Sota eta Manuel Egileorren proposamena

Sota eta Egileorren proposamena askoz landuagoa eta potenteagoa da. Zabala goa ere bai. Bibliotekak, bibliografia eta artxiboak lantzen ditu.

Hiru alorretan egoera eskasa bainoago tamalgarria da, mozioaren arabera.

Artxiboak sakabanatuta daude, zokoraturik, manipulaturik, eta asko Euskal Herritik kanpo.

Taxuzko bibliografiarik ez dago.

Euskal liburuen biblioteca bakar bat ere ez dago, eta euskaldunek idatzi dutena ere bildu gabe dago.

Diagnosi honetan ziur garaiko beste askok ere bat egiten zutela, eta zertan esanik ez Odon Apraiz batek edo Fernando de la Quadra Salcedo batek.

Mozio honek zerbait originala badu, ez da diagnosa, baizik eta beste hau: proiektuak mamitzeko borondatea, hitzetatik ekintzetara igarotzekoa, gauzak egitekoea. Gerorako utzi gabe, gainera.

Gure gaiari zuzen-zuzen dagokionez, akordiorako proposamen hauek azpimarratuko nituzke:

4. Que se designe asimismo lugar para dar principio a la Biblioteca del País Vasco y que de no hallarse, se estudie la manera de levantar un nuevo edificio que cumpla con los fines que pretende la Moción.

5. Que se gestione la reunión de las Bibliotecas mencionadas en el curso del escrito y que se proceda a su urgente traslado.

[...]

7. Que se designe lugar adecuado para que reunida la Junta de Cultura pueda dar principio a la organización de la Bibliografía Vasca, procurando que sea adjunto a una Biblioteca para facilitar de este modo la mejor marcha de labor tan importante.

[...]

10. Que se encomiende a la Junta de Cultura la redacción de los Reglamentos pertinentes al desarrollo de las entidades y Centros que se mencionan y que son [...] «Reglamento de la Biblioteca del País Vasco» [...] «Reglamento de la Bibliografía vasca» [...]

[...]

12. Que se nombre un Bibliotecario de la Sección Vasca que [...] ha de dedicarse exclusivamente a la catalogación de documentos existentes en los Archivos de Bilbao, así como también a cualquier otra labor en colecciones de documentos que la Diputación estime de interés para el Señorío.

Proiektu horiek ez dakit zein neurritan onartu ziren, baina garatu ez dira gartzen, gobernu aldaketa tarteko. Sotak eta konpainiak agintea galtzen dute, eta agintari berriek ez dute gar bera gaiarekiko. 1919ko maiatzean Ramon Sotak diputazioaren buru kargua utzi egiten du.

3.3. Bibliotekaren gaia Eusko Ikaskuntzaren Lehen Biltzarrean

Tomas Etxebarriak aurkezten du txostena. Baina nor zegoen txosten honen atzean? Bizkaiko Diputazioan egosten bide da afera. Badirudi proposamena EAJ-rena zela. Landaburu sasoi horretan gaixo dago, abuztuaren hasieran hil zen, beraz Sota buru politikoa izango zen eta Eduardo Landeta batzordeburu; beraien erabakia izan zela ondoriozta dezakegu. Tomas Etxebarria izango zen Oñatiko Biltzarrean «Proyecto de creación de una biblioteca exclusivamente vasca» ponentzia aurkeztu zuena. Proiektu landua zen Etxebarriarena, ondo taxutua. Baina ez zuen lur hartu haziak, nahiz eta abagunea aproposa izan.

Eredu gisa hartua zuten Katalunian hamar bat urte lehenago gertatu zenarekin alderatuta, huts bakarra Liburutegiarena da: hango Institut d'Estudis Catalans da hemengo Eusko Ikaskuntza, hango Secció Filològica da hemengo Euskaltzaindia, eta hango Biblioteca de Catalunya, ordea, ez du hemen parekorik. Aukera galdutzat ez ote da hartu behar? Testuinguru aproposa zitekeen Oñatiko hura, bai.

Ez du ematen, hortaz, Bibliotekaren ikuspegi nazionalak jarraipenik izan duenik, ez Bizkaian ez inon.

Handik ez luzarora, 1920ko abuztuaren 31ko batzarrean, aurkezten du Etxegarrik bere iritzia. Landaburu, Sota eta Egileorren proiektuak ez dira kontuan hartu, aipatu ere ez dira egiten. Txostenean esaten du bizkaitarren zerbitzura egon behar duela liburutegiak.

Hurrengo urteetako aldaketa politikoek ez zuten lagundu gaia bideratzen, eta 1925eko azaroaren 4ko agirian «Biblioteca provincial»-aren antolakuntzaz hitz egiten dute: «III. Se procederá también a la reorganización de la biblioteca entendiéndose en ella con preferencia a las obras referentes a la Provincia o publicadas en todas las épocas por sus hijos».

Ibilian-ibilian, agintea galdu eta ez luzarora, Euskal Herrikoa izatetik Bizkaikoa izatera lerratzen da Biblioteka, zoritxarrez.

Gure artean bat baino gehiago egon daiteke orduko eta oraingo bilakaeren paralelismoa egiteko tentatuta. Orduan bezala orain aginte berriak hiltzen utziko ote du Biblioteka Nazionalaren gaia?

4. FRANKISMOALDIA

Frankismoaldian bibliografia lantzen da, eta modu pribatuan. Bibliotekaren inguruko proiekturik ez dut ezagutzen.

Euskaltzaindiko sarrera hitzaldikoan hiru bibliografo bakarrik azaldu nituen espresuki, eta horietako bat neure burua (barka!), Jon Bilbao eta Elias Amezagaren alboan. Baina badira gehiago. Iparraldean aipatzekoak dira Duceré eta Desgraves, batez ere hau. Duceré Baionako gaiekin ibili zen gehienbat historia aldetik.

Desgraves, Bordeleko bibliotekaria, bibliografian eta liburuaren gaian zen aditua. Bordele eta Akitaniako gaiak aztertu ohi zituen sarri, inprimatze eta edizio zentroak, adibidez.

Hegoaldean Bitaño eta Juan San Martin aipatu behar. Bitañok 50eko erditik aurreragoko liburu ekoizpenaren berri eman zuen urte batzuetan, fitxaz fitxa. Juan San Martinek, honek ere hutsunea nolabait bete nahian, Gipuzkoako *Hoja del Lunes*-en argitaratzen zituen urteko liburuen erreferentziak 70eko hamarkadaren hasieran.

Juan San Martin aipatu beharrekoagoa da beste lan bategatik: 1968an argitara eman zuen euskal idazleen liburu biobibliografiko bat: *Escritores euskéricos (catálogo bio-bibliográfico de escritores contemporáneos en vascuence)*.

Elias Amezagak lan handia egin zuen gaztelaniaz idatzi duten autoreen lanak bilatzen. 12.000 autoretik gora aipatzen ditu eta berorien liburu eta artikuluen kopurua ba omen da 250.000 bat.

Azkenik, esan behar da bibliografia kontutan unibertsitatean atalkako bibliografia mamitsuak daudela, esaterako, historian eta geografian.

Oraingo honetan Jon Bilbao (1914-1994) soilki aipatuko dut, modu ezin laburragoan:

- Jon Bilbao ez zen bibliografo jaio. Bilakatu egin zen lanaren poderioz. Ikasketetako premiei erantzunez hasi zen lanbidean.

Pero yo, en aquel entonces no pretendía ser bibliógrafo. Solamente quería hacer un listado que sirviera de algo a los estudiosos en materias vascas. [...] Pero mi labor bibliográfica se ceñía a mis aficiones personales: Historia, Etnografía y Lingüística.

[...]

Comencé este trabajo como base necesaria a mi disertación doctoral en la Universidad de Columbia en Nueva York. Creí en un principio que no resultaría muy dificultoso el ampliar a una bibliografía general vasca el material que había recogido en las disciplinas que me interesaban: historia, arqueología, lingüística y antropología especialmente. Por ello, una vez terminados mis estudios de doctorado, decidí dedicar los tres o cuatro años siguientes a la recogida sistemática de citas bibliográficas relacionadas con temas vascos. Me incitaba a ello el deseo de liberar al estudiante de esa primera investigación bibliográfica necesaria a todo trabajo serio. Pero no calculé bien el tiempo y los años resultaron quinquenios.

- Jon Bilbaok ez du bibliografia nazionala egin nahi, euskal ikasketen bibliografia baizik:

He insistido mucho en que mi bibliografía es una bibliografía de estudios vascos. No es una Bibliografía Nacional Vasca. Una Bibliografía Nacional Vasca

recogería todo lo publicado en el País Vasco, o mejor dicho, todo lo impreso en el País Vasco aunque fuera una enciclopedia china en inglés.

- Jon Bilbaok sistematikoki bildu duena euskal gaia da, Euskal Herriari edo herri honetako edozein ikuspegiri buruz idatzitakoa. Ez, ordea, euskal autoreek bestelako gaiez idatzi dutena, ez eta Euskal Herrian inprimatu dena:

En los primeros volúmenes de Eusko Bibliographia publicadas anteriormente, no siempre se recogieron obras de autores vascos que se refieran a temas no vascos. En el suplemento 1976-1980 (y en el de 1981-1985) he intentado corregir este error de apreciación, aunque me temo que no siempre con éxito.

5. AUTONOMIA GARAIA

EAera mugatuko naiz ia osoki autonomia garaiaz ari naizela orain. Eta bereziki Liburutegi Nazionalari dagokiona begiratuko dut.

Autonomia aldi osoari begiratu, nekez baieztatu daiteke Biblioteka Nazionalaren gaiak lehenetsunak izan duenik Eusko Jaurlaritzan. Urtea joan eta urtea etorri salatu izan dira atzerapenarekin batera plangintzarik eza, koordinaziorik eza, eta beste. Adibidez, 2003ko abenduaren 12an Teresa Agirreazaldegik egin zuen diagnosia ez da xamurra. Bibliotekaren esparruan hartu diren erabakiak berantiarak izan direla eta liburutegi politikarik ez dela izan konstatatu aurretik, egungo egoeraren ezaugarri hauek ematen zituen: sakabanaketa, plangintzarik eza, heziketa zailtasunak, bitarteko eskasak.

Hiru argazki egingo dizkiogu urte hauetako egoerari:

- Eusko Jaurlaritzatik.
- Eusko Legebiltzarretik.
- Joana Albret Mintegitik.

5.1. Eusko Jaurlaritza

Kritika uholdea jasan behar izan du Eusko Jaurlaritzak, liburutegi politika dela eta. Kritika horien artean nagusiak bi hauek dira, liburutegi politika eza, eta berandu ibiltzea. Joana Albret Mintegikoe behin baino gehiagotan hartu duten jokamoldeaz baliatuz, kanpoko iritzi emaile baten iritzia erabiliko dut.

- José Antonio Cordón García (*El registro de la memoria: bibliografías nacionales y depósito legal*, Gijón, Trea, 1997):

El País Vasco accede a la autonomía mediante ley orgánica 3 (1979 de 18 de diciembre) [...] La legislación bibliotecaria que dimana de los órganos de gobierno es escasa y de poca entidad. En concreto carece de una ley de bibliotecas

con el caracter de norma reguladora general de toda la comunidad, como ocurre en casi todo el resto del Estado español.

Eusko Jaurlaritzaren Estatuko erkidegoen atzetik joan da bibliotekak arautzeko orduan, hainbat eta hainbat alorretan ez bezala edo kontrara. Atzerapenari bi arrazoi ikusten dizkiot nik: bat, aurrenekoa, Eusko Jaurlaritzak, 1979an eskumenak jasotzean ez zuela Liburutegia lehenetsi. EITB bai, lehenetsia izan zen, geroago Orkestra ere bai, eta beste asko, baina Biblioteka ez, XXI. mendera arte.

Hori bat. Eta beste arrazoia, barne eskumenen gerrak Biblioteken antolaketan eragin handia izan du: 1982an Eusko Jaurlaritzak OBE (Organización Bibliotecaria de Euskadi) legea onartu bazuen ere, hurrengo urtean Lurralde Historikoen Legeak eskumenak aldundien esku utzi zituen, 27/1983 legearen bidez. Urte asko geroago berreskuratu ditu eskumenak Eusko Jaurlaritzak. 1990 urtera arte ez da onartzen Euskal Kultur Ondarearen legea (7/1990 legea, azaroak 25ekoa): udal liburutegiak Eusko Jaurlaritzaren esku gelditzen dira aurrerantzean.

Sarea antolatze aldetik, Katalogo Kolektiboa eratzeke ahaleginean, digitalizazioaren bidean... hartu izan dira erabakiak urteak geroago. Urte asko pasatu eta gero dator, ordea, hurrengo lege garrantzitsua: 11/2007koa. 2007ko legea Kulturaren Euskal Planaren barruan landua izan da.

Liburutegi Nazionalaren egitekoak markatzean aurrerabide handia egin zuen legeak. Hona nola zehazten dituen egitekoak:

1. Euskadiko Liburutegiak eginkizun hauek izango ditu Euskal Autonomia Erkidegoko lurralde osoan:

- a) Euskadin eta euskararen hizkuntza-esparruan argitaratu edo ekoiztako lan guztiak eta euskararekin edo euskal kulturarekin erlazionaturakoak bildu, kontserbatu eta zabaltzea. Helburu hori lortzeko, Euskadiko bibliografia-gordailuaren jasotzaile izango da, eta bide horretatik heltzen ez zaizkion bibliografia-lanak, berriz, berak eskuratuko ditu.
- b) Euskal bibliografia-ondarea eskuratu, kontserbatu eta zabaltzeko, erakundeen arteko koordinazioa sustatzea.
- c) Euskal ondare digitala sortu, babestu eta zabaltzeko eta ondare horretarako irispidea bermatzeko mekanismo egokiak jartzea.
- d) Ondare digitalaren alorrean lankidetzaren programak sustatzea.
- e) Euskal bibliografia egin, kudeatu eta zabaltzea, beste erakunde batzuekin batera.
- f) Beste erakunde batzuekin batera, ahaleginak egitea euskal bibliografia-ondarea kontserba dadin, ondare horren euskarria dena dela.
- g) Bibliografia-ondarearen katalogo kolektiboa egitea, Eusko Jaurlaritzaren kulturaren alorreko eskumenak dituen sailarekin batera.
- h) Euskadiko bibliografia-ondarea babesteko laguntza-zerbitzuak ematea, bereziki zaharberritzeko, erreproduzitzeko eta bikoiztuta dauden edo sobera diren lanak kudeatzeko zerbitzuak.
- i) Beste euskal liburutegietatik datozen funtsen gordetzaileria izatea.
- j) Beste dokumentu-sistema batzuekin lankidetzan arituz, liburutegi- eta dokumentu-teknikei buruzko ikerketen aitzindari izatea.

k) Euskal bibliografia-ondarea sustatzea, beraren bibliografia- eta dokumentu-funtsa osatzen duten materialen ikerketa, kontsulta, azterketa eta erreproduzioaren bidez.

2. Euskadiko Liburutegiak nazioarteko bibliografia-arauak edota informazioa kudeatzeko bestelako estandarrak egokituko ditu, eta, hala badagokio, Euskadiko Liburutegi Sistema osorako katalogazio-arauak egingo ditu. Era berean, autoritateen katalogoa ikuskatu, baliozkotu eta zerrenda bakarrean bateratuko du.

3. Euskadiko Liburutegiak katalogoetan, argitalpenetan eta beraren jardueren zabalkundearen elebitasuna kontuan har dadin bermatuko du.

Lege honi kritikatu zaion puntu minberetako bat da, Ondare Legetik atzera etorri dela, Nafarroarekiko balizko loturari uko eginez. Honela zioen 7/1990 legearen 8. artikulua: «Jaurlaritzak, euskal kultur ondarea aldezteko, babesteko eta sustatzeko lagungarrietarako, Nafarroako Foru-Elkartearekin lankidetzaitunak egin eta harremanak izateari bultz egingo dio».

Aitortu zaio, aldiz, de factoko Biblioteka Nazionalaren lege bat izan daitekeela, itxitura administratiboan gaintik Euskal Herri osoaren markoa aintzat hartzea onartzen duelako, bilketa lanetan gutxienez. Zalanza egiten da, ordea, aski indar izango ote duen EAEko Liburutegi Sistema planifikatzeko eta antolatzeke, testuan bertan koordinazioaz hitz egiten baita eta ez gidaritzaz edo erabakimenaz.

Urrats bat gehiago egin zuen Eusko Jaurlaritzak 2008an: Koldo Mitxelena hartu zuen Euskadiko Bibliotekaren egoitza gisa. Erakunde berriaren izena: Koldo Mitxelena Euskadiko Liburutegia.

Horren berri jakin zenean, baina, ez zen entzun sekulako txalo zaparradarik, ez sektorean eta ez gizartean. Aitzitik, eszeptizismoa, mesfidantza eta kritika nagusitu ziren. Zergatik?

Arrazoi edo aitzakia bat baino gehiago aurrera daitezke. Bat: lege hau «nazional» deiturarekin sartu zen Eusko Legebiltzarrean eta soildua atera zen handik: Euskadiko Liburutegia, PSEk hala proposatuta. Bi: kokagunearen desegokitasuna kritikatu zen: Tabakalera aurreratu ondoren azken orduan KMra aldatu zuten; KMk ez omen du aski lekuri taxuzko liburutegi nazional bat antolatzeke, diote. Hiru: atzerapena. Berandu dator, Espainiako Estatuko erkidegoetan azkenetakoa da EAEkoa, azkena ez bada. Bestalde, hirukoaren gobernaldiaren bukaeran dator gainera, garatzeko aukeraren aldetik ere beranduegi.

Arrazoi bategatik edo besteagatik izan, kontua da Biblioteka Nazionala edo dena delakoaren proiektua gauzatu zenean, motel jaio zela, gizarte dinamikaren aldetik, inor ilusionatzeko giharrik gabe.

Zer izango den aurrerantzean ez dakigu. Legea garatzen ez bada, hutsean gelditu daiteke. Ez dakigu zein den gobernu berriaren asmoa. Arduradunek aitortzen dutenez, berrikusten daukate aurreko gobernuak egindakoa. Beldur dira zenbait, 1923an bezala orain, hutsean ez ote den geldituko. Orduan Euskal Herriko Biblioteka Nagusiaren proiektua Bizkaiko Biblioteka izatera lerratu zen. Orain seguruenik Euskadi ez luke gaindituko, eta hori ere eskas, Foru Aldundien Bibliotekak aparte jokatuz jarrai dezaketelako.

Eranskin gisa gogoratu nahi dut zertan gelditu zen ez dakigun saio bat. 1999an Aurrekontu Legean onartu zen diru partida bat 2000. urterako: 50 milioi pezeta Euskal Herriko Biblioteka Nazionalerako oinarriak jartzeko. Oker ez banago, Lizarra-Garaziren ondoren Batasunaren eraginez.

Hurrengo urtean, 2001, maiatzeko hauteskunde autonomikoetan abertzaleak nagusi suertatu ziren Legebiltzarrean, baina diru partidarik ez zen ageri inondik ere.

5.2. Grupo de Biblioteca Vasca

Ad hoc sorturiko talde bat izan zen hau. Egoera motelak, plangintzarik ezak eta koordinazio faltak kezkatuta, 1989an Eusko Legebiltzarrak zenbait liburutegiri dei egin eta talde bat eratzen da Grupo de Biblioteca Vasca izenarekin.

Gogoeta honetan esku hartzen dute, Parlamentuko Bibliotekarekin batera, Deustuko Unibertsitatekoak, Lazkaoko Beneditarrenak, Gasteizko Sancho el Sabio Fundazioak eta erretiratu zen arte, Euskaltzaindiaren Azkue Bibliotekak. Talde honek Euskal Biblioteka egin behar dela esanez amaitzen du: «Es hora de llevar definitivamente a la práctica esta idea de Biblioteca Vasca que hemos querido definir aquí».

Taldearen txostena Sancho el Sabio Fundazioaren aldizkarian eman zen argitarara 1992an. Gogoeta historikoak hartzen du txostenaren zati nagusia. Ondoren dator Bibliotekaren definizioa, hobe esan, denominazioa, eta amaitze aldera, liburutegiaren esparruak nolakoa beharko lukeen, adibide eta guzti, bai geografikoak eta bai tematikoak.

Esparru geografikoa Garonatik Ebrora zabaltzen da.

Biltzekoak diren materialetan hamaika mota hauek bereizten dituzte:

1. Marco físico, es decir, suelo, paisaje, donde ha vivido el hombre vasco.
2. El hombre vasco (en cuanto pueblo), desde el punto de vista físico, espiritual o psicológico.
3. Todas las manifestaciones de la cultura vasca (literatura, artes plásticas, artes aplicadas, música, danza, religión, política, lengua, economía, sociología, leyes, instituciones...) tanto en Euskal Herria como fuera de ella.
4. Historia del pueblo vasco, así como la participación de éste individual o colectivamente en la historia de otros pueblos.
5. El hombre vasco (en cuanto a individuo): biografías, correspondencia, diarios, obras y comentarios de las mismas del hombre vasco o de agrupaciones de hombres vascos.
6. Biografías, correspondencia, diarios de personas, que aunque no son vascos por su origen, su actividad y sus acciones, han tenido incidencia en el devenir de Euskal Herria o sirven para conocer algún aspecto de la historia, cultura... del pueblo vasco.
7. Toda publicación o documento de organizaciones políticas, sociales, culturales, etc. de Euskal Herria, y los documentos que sirvan para el estudio de dichas organizaciones o de aquéllas que no siéndolo realicen actividades que repercuten en el País.

8. Toda obra o escrito realizada por autor vasco en euskera o en otra lengua, así como sus traducciones.
9. Toda obra o escrito de autor no vasco traducida al euskera.
10. Obras de creación de autor no vasco ambientadas en Euskal Herria.
11. Obras impresas en Euskal Herria que no tengan nada que ver con los apartados anteriores [xx. mendera arte].

Irizpide geografikoa eta biltzekoak diren materialei buruzkoa dira positiboenak. Beste askotan, motz gelditzen da. Esate baterako, Biblioteka Nagusi edo Nazional bati dagozkion egitekoetan, hala nola, Biblioteka buru izatea. Ez ditu aintzat hartzen.

Dirudienez, nahikoa lan izan zuen definizioarekin. Nola izendatu? Liburutegi espezializatu edo berezitua?, Liburutegi Nazionala?, Euskal Liburutegia, besterik gabe?

Euskal Herriko Bibliotekari ez omen dagokio «nazional» hitza erabiltzea adostu zuten, nahiz eta EAEkoari bai:

Por lo tanto se llegó al acuerdo de hablar de Biblioteca Vasca, eludiendo problemas administrativos que no tienen por qué influir en la concepción del tema por el grupo de trabajo, que engloba todo el ámbito geográfico-histórico de la colectividad vasca.

Hona nola zurrizten duten «nazional» ez izendatu izana, ez arrazoirik gabe:

Considerando la situación administrativa actual en la que el ámbito cultural del pueblo vasco está dividido en tres entidades (Euskadi, Navarra e Iparralde) donde interactúan políticamente varias administraciones de diverso rango, plantear la creación de la Biblioteca Nacional Vasca es inviable. Administrativamente es viable el planteamiento de una Biblioteca Nacional de Euskadi, una Biblioteca Nacional de Navarra y una Biblioteca Nacional de Iparralde. En el ámbito del grupo de trabajo sólo cabe hablar, en este aspecto, de Biblioteca Nacional de Euskadi, lo que limita la definición propuesta al ámbito geográfico de los tres Territorios Históricos.

5.3. Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia

Liburutegi Nazionalaren gaia modu esplizitu eta sistematikoan erabili duena Joana Albret Mintegia da.

Joana Albret Mintegia osatzen dutenak profesionalak dira, bibliotekari eta dokumentalistak. 1997an sortzen dute helburu jakin batekin, alegia, biblioteketan eta dokumentazio guneeetan euskararen erabileraren normalizazioan eragin nahian. Partaideak Euskal Herri osokoak dira, ez dira EAEkoak bakarrik.

Makina bat iradokizun eta proposamen egin izan dute, herri erakundeei eskua luzatuz, baina dirudienez arrakasta eskasarekin. Joana Albreteko lagunek kritika bat onartuko balidate zera esango nieke, azkarregi amore eman zutela. Erretiratu egin ziren plaza publikotik, eta hutsunea begien bistakoa da: beraiekin batera de-

sagertu da gaia, aldarrikapena, nahiz eta bere webgunean garra itzali gabe mantendu.

Guri Mintegiaren jarrera Biblioteka Nazionalari dagokionez interesatzen zaigu bereziki hemen. Mintegi hau izan da Biblioteka Nazionalaren gaia gehien aldarrikatu eta aztertu duena zalantzarik gabe. Argi eta garbi, gainera. Izenburu batzuk irakurri besterik ez dago: «Euskadiko Liburutegia ez, Euskal Liburutegi Nazionala baizik», «Euskal Herriko Liburutegi Nazionala, zergatik ez?», «Kulturaren Euskal Plana eta Biblioteka Nazionala», «Euskal Herriko Biblioteka Nazionala: oinarriak», «Euskal Herriko Liburutegi Nazionala», «Por la Biblioteca Nacional Vasca: otra razón más», «Euskal Biblioteka Nazionala», «Euskal Biblioteka Nazionala behar dugu», «Biblioteka Nazionalaren premiaz».

Ez da zalantzarik arazoa aurrez aurre hartzen dutela, eta ausardiaz azaltzen dituztela planteamenduak, bai erakundeen jarrera eta legeak kritikatzeko unean eta bai proposamen berriak egiterako orduan.

Zenbait dokumentu, gogoeta eta ikerketa Mintegiaren beraren izenean eman ziren argitara. Beste asko, gehiago, bertako partaide ezagunen izenean argitaratu dira: Gerardo Luzuriaga, Pruden Gartzia, Agurtzane Juanena, Teresa Agirreazaldegui, eta beste.

Biblioteka Nazionalari buruzko ikuspegia

— Erakunde autonomoa

Por ello proponemos la creación de un organismo autónomo para todo el país: la Biblioteca Nacional Vasca, la Biblioteca de Euskal Herria. [...] Por supuesto, se trataría de una biblioteca nueva, distinta de las existentes hasta el momento. Su creación, gestión y financiación correría a cargo de un órgano común de cooperación entre las tres comunidades políticas vascas actualmente existentes (Comunidad Autónoma Vasca, Comunidad Foral Navarra, Departamento de los Pirineos Atlánticos en tanto que no se constituya un Departamento del País Vasco en el Estado Francés). [...]

[...]

[...] Hay que subrayar que ningún ordenamiento legal actualmente vigente en los estados español o francés prohíben la creación de esta índole de instituciones culturales. De hecho, ahí tenemos el ejemplo de instituciones como Eusko Ikaskuntza o Euskaltzaindia, creadas por las cuatro diputaciones vascas a principios de siglo: nadie que no esté aquejado de una inconfesable nostalgia neofranquista pondrá en duda tanto su utilidad cultural como su estricto respeto de la legalidad vigente. («Por la Biblioteca Nacional Vasca», 1998-12-12, Joana Albreteko 13 sinadura)

— Kokapena

La ubicación de su sede no debe ser un problema insoluble, sobre todo cuando ni siquiera existe el proyecto, pero pensamos que un buen lugar sería Iruñea.

— Esparrua

1) *Euskal Herria bere osotasunean kontuan hartzea*. Euskal Herriaren errealitate historiko, kultural eta soziala ukazinezko erreferentzia da, hala nola diren *Hispanidad*, *Francophonie* edota *British Commonwealth* deituak. Euskal Herriko biblioteka guztiek hortik abiatu behar dute, errealitate politikoa saihestu gabe, haatik. Ildo honetan, Herri Aginteeek irtenbide egokiak bilatu behar dituzte arazo politikoak ez daitezen gerta kulturaren kaltegarri. («Euskal Herriko Biblioteka Nazionala: Oinarriak», Bartzelona, 2002-06-01)

— Helburuak

Biblioteka Nazionala behar dugu, Euskal Bibliografia egiteko (nork eman behar dio bestela segida Jon Bilbaoren lan erraldoiari?), euskarazko katalogiorako oinarriak eta ereduak sortuko dituen Agentzia Katalogafikoa eratzeko, Euskal Herriko liburutegien arteko sarea ezarri, planifikatu eta koordinatzeko [...]. Oinarrian izango duen legedia eta araugintza egin beharko dira, eta lan guzti honen jarraipena eta etorkizuna bermatzeko euskal bibliotekonomiaren unibertsitate-ikasketak sortu beharko dira. («Kulturaren Euskal Plana eta Biblioteka Nazionala», 2003-07-17)

— Funtzioak

Hauek izango dira Euskal Herriko Biblioteka Nazionalaren funtzioetako batzuk:

1. Euskal Herriko liburutegien arteko sarearen eraketa, planifikazioa eta koordinazioa
2. Euskal Herriko ekoizpen dokumentalaren bilketa eta kontserbazioaren planifikazioa eta koordinazioa, euskal herritarren eta interesatu guztien eskura egon dadin
3. Euskal Herriko ekoizpen dokumentala deskribatuko duten tresnak eta beharrezko zerbitzuak sortzea: Bibliografia Nazionala, Agentzia Katalogafikoa, eta abar
4. Nazioarteko estandarrak Euskal Herrira egokitzea

(«Euskal Herriko Biblioteka Nazionala: Oinarriak», Bartzelona, 2002-06-01)

— Uztaritzeko aldarrikapena: «Euskal Biblioteka Nazionala behar dugu»

Joana Albret Bibliotekonomia Mintegiko partaideok, urtealdi honen amaieran, honako hau adierazi nahi dugu:

- a) Euskal Herriko biblioteka, dokumentazio-zentro eta artxiboen egoera, oro har, kezagarria da: arazo eta gabezia handiak daude. Bereziki euskararen estatus eta erabilerari dagokienez, egoera biziki txarra da.
- b) Alor horren arazo eta gabeziei aurre egiteko politika aktiboago eta eragin-korrago bat eskatzen dugu. Orobat, euskal erkidegoetan horretarako legeak egitea.

- c) Euskal Biblioteka Nazional bat eskatzen dugu, alegia, Euskal Herri osoko biblioteken arteko lotura eta koordinazioa bideratuko lukeen biblioteka. Herri Aginteei eskatzen diegu lehenbailehen beharrezkoak diren elkarrizketak eta gestioak egin ditzaten proiektu historiko hori abiarazteko.
- d) Bereziki, euskarak pairatzen duen bazterkeriari konponbidea emateak lehentasun osoa behar luke izan. Euskal Agentzia Katalogafiko bat eskatzen dugu alor honetako arazoak bideratzeko.

Adierazpen hau euskal herritar orori zuzendua da, eta prentsaren bidez zabalduko da. Kontuan izanik Euskal Autonomia Erkidegoan laster hauteskundeak izango direla, dei berezi bat egiten diegu erkidego honetako alderdi politiko guztiei gure eskaerak aintzat har ditzaten.

Uztaritze, 1998ko ekainaren 5a

6. GAI AK SOLTEAN

Izena/Izana

Biblioteka nagusi horri Nazionala deitu? Hala izendatuko nuke nire ikuspuntutik, baina hori traba balitz berdin litzaidake Nagusia deituta, edota duela 90 urteko modu berean EUSKAL BIBLIOTEKA izendatuta. Izenaren aurretik izana hobesten dut. Nominalismotan denbora galdu gabe. Ingelesek «British Library» eta alemanek «Deutsche Bibliothek» deitzen diete berenei. Guk «Euskal Biblioteka» zergatik ez? Izana bermatuz gero...

Izenak ez dira koloregabeak, baina. Ez eta neutroak. Adibide esanguratsua dugu Katalunian. Dolors Lamarcaren lan batean aldaketa hauek ikusi ditut:

1. Sorrera: Biblioteca de Catalunya.
2. 1923: Primo de Rivera: Biblioteca Central.
3. 1931: Bigarren Errepublika: Biblioteca de Catalunya.
4. 1940: Franco: Biblioteca Central.
5. 1981: Generalitat: Biblioteca de Catalunya.

Eraikina

Eraikin fisikoa bai ala ez, horra beste eztabaidagaia. Birtuala proposatzen dute batzuek. Katalogo kolektiboa nahikoa litzateke hainbatentzat.

Nire iritzian, kultura batek behar du alderdi materiala, nortasunaren sinboloa. Izateaz gainera adierazi ere egin behar da. Iraganekoa dela esanez eraikinari uko egiten diotenek gogoratu beharko lukete 1994an Mitterrandek «Bibliothèque Nationale de France» Tolbiac-en eraiki zuela, sekulako eraikina. Hamarkada berean kokatu zela British Library Saint Pancras-en. Hamarkada berean sortu zirela Aljeriako Biblioteka Nazionala edo Estoniakoa.

Quebec kultur eredutzat maiz hartu izan da gure artean. Herri horrek 1967an sortua du Biblioteka, eta 1997an eraikin berria egin zioten. Are gehiago: «La Grande Bibliothèque du Québec» zena 2001ez geroztik «Bibliothèque Nationale du Québec» da. Berriz ere eredu: izena eta izana.

Eraikina, ikur

Bestalde, herri baten nortasunaren sinboloa liburutegia baden edo ez galdetu Bagdaden edo Sarajevon espresuki bonbardatu zutenei. Sarajevon bi milioi liburu erre ziren 1992an, bai, baina ikur bat txikitu ere bai. 2003ko apirilaren 14an Bagdadeko Biblioteka sutan jarri eta arpilatu zutenean, milioi bat liburu, dokumentu eta bestelako milaka altxor galdu omen ziren betiko, bai, baina horrezaz gainera irakiarren harrotasun sinboloa, Biblioteka.

Gernikako arbola gure askatasunen ikur baldin bada, Euskal Biblioteka izan daiteke gure kulturarena (ez etnikoarena bakarrik, gainera).

Joana Albret Mintegiko partaide den Agurtzane Juanenak behin eta berriz azpimarratu du eraikinaren beraren ikur balioa; Juan José Fuentesen zenbait aipu esanguratsu bildu ohi zituen:

Pero en los países desarrollados esta función de identidad, de representación cultural, se produce no sólo desde los materiales almacenados, desde unas colecciones de obras muchas veces únicas, que son, sin duda, las mejores del país. A esto lo podríamos llamar «señas de identidad a través de los contenidos»; la cuestión va más allá, va a las «señas de identidad a través del contenedor».

Es decir, los documentos son importantes, pero no lo es menos el edificio, que así pasa a ser nuevo y otro «documento»; paralelo al valor de las colecciones es el valor del edificio que las contiene, que pasa a ser así, a su vez, otra muestra de la identidad cultural de la nación. [...]

Tan cierto es que la biblioteca nacional, y sus instalaciones, representan unas señas de identidad cultural como que, sensu contrario, cuando se quiere destruir la cultura de un país y sus símbolos más representativos, la biblioteca nacional es uno de los primeros objetivos de dicha destrucción.

Honetantxe bukatzen dut gaurkoa. Jardunaldien sarrerako hitzaldia izaki, errepaso historikoa egin nahi izan dut, norbere tesia baino gehiago hango eta hemengo ikuspegiak azaltzea hobetsiz, eta hala ere neure ikuspegiari uko egin gabe.